

«از بحث‌های تئوریک و فقهی که خارج شویم، لطف بفرمایید، کمی در مورد فعالیت‌های ستاد استهلال و کمیت و کیفیت آن توضیح دهید.

● در سال‌های ۱۳۸۱ و ۱۳۸۲، رهبر انقلاب دستور دادند، افرادی که با ستاد در ارتباط هستند، آموزش نجومی ببینند. بعد از آن برای اولین‌بار یک دوره آموزشی در اطراف شهر کرج با حضور صد نفر برگزار شد و این دوره منشأ برکات و خیرات فراوانی بود و از آن به بعد، گزارش‌های حاصله، گزارش‌های عادی نبود؛ بلکه به‌صورت علمی و دقیق نوشته می‌شد. ایشان همچنین دستور دادند که در ستاد استهلال، کارشناسان رؤیت هلال نیز حضور داشته باشند. بر همین منبأ از بهترین کارشناسان دعوت شد تا در ستاد حضور داشته باشند. بحث‌های فراوانی در آنجا صورت می‌پذیرد و آنان گزارش‌های ارسالی گروه‌های رصدی را با دقت می‌شنوند و آن‌ها را بررسی می‌کنند.

کار ما در ستاد از یک جهت غیرنجومی است؛ بدین معنا که در مواقعی برای ما معلوم است که دیدن هلال با چشم غیرمسلح غیرممکن است؛ اما در عین حال افرادی گزارش‌هایی می‌دهند و ما در این موارد نیز (علی‌رغم محال بودن به‌لحاظ نجومی) ورود پیدا کرده و گزارش‌ها را شنیده و پیگیری می‌کنیم. برای خود من در اوایل سؤال بود که با وجود ضوابط رؤیت هلال با چشم غیرمسلح (که بسیار قدیمی هم هست و شاید به هزار سال قبل یا پیش از آن بازمی‌گردد)، چگونه یک فرد گزارش می‌دهد که هلال را دیده است. ما این گزارش‌ها را رصد می‌کردیم و از آن‌ها سؤالاتی می‌پرسیدیم تا صحت گزارش‌ها بررسی شود؛ مثلاً می‌پرسیدیم که زمان رؤیت هلال، دهانه هلال به‌سمت راست بود یا سمت چپ؛ مثلاً در پاسخ می‌گفت به‌سمت چپ. بعد می‌پرسیدیم: کسی غیر از شما هم هلال را دیده است. پس از صحبت با شخص دوم و تکرار سؤال، فرد دوم پاسخ می‌داد که دهانه هلال به‌سمت راست بوده و در نتیجه متوجه می‌شدیم که گزارش موقتی نیست و تنها یک خیال و تصور بوده است. از اینجا به اهمیت این موضوع پی می‌بریم که چرا شرع مقدس دو شاهد را کافی می‌داند؛ البته ما این گزارش‌ها را عیناً می‌نوسیم و بدون آنکه نظر خاصی بدهیم، خدمت مقام معظم رهبری ارائه می‌دهیم. خاطرم هست که در اوایل، ایشان با دیدن یکی از گزارش‌ها گفتند که از این‌ها گمان هم حاصل نمی‌شود که هلال دیده شده، چه برسد به آنکه اطمینان حاصل کنیم.

بنابراین نقش ستاد فقط تنظیم گزارش‌هاست. در کنار این، کارهای اجرایی را مانند اینکه گروه‌ها در کجا مستقر شوند نیز ستاد انجام می‌دهد و چند هفته قبل از شروع ماه رجب یا ماه مبارک رمضان، جلساتی برگزار می‌شود و بر اساس محاسبات نجومی و وضعیت ماه، در مورد چگونگی استقرار گروه‌ها تصمیم‌گیری می‌شود. علاوه بر این، یک بحث کارشناسی هم صورت می‌پذیرد و از کارشناسان در رابطه با پیش‌بینی آن‌ها نسبت به رؤیت‌پذیری ماه‌های مهم (مانند رمضان و شوال) سؤال می‌شود.

«چه تعداد گروه به سراسر کشور اعزام می‌شود؟

● در چند سال اخیر تعداد گروه‌هایی که با ستاد در ماه‌های رمضان و شوال ارتباط دارند، به ۱۵۰ گروه می‌رسد. در ماه‌های دیگر (که خیلی‌ها نمی‌دانند در سایر ماه‌ها نیز کار استهلال صورت می‌گیرد) نیز، به حدود ۴۰ تا ۵۰ گروه می‌رسد. در برخی اوقات نیز این تعداد، در ماه‌های رمضان و شوال تا ۱۹۰ گروه می‌رسد.

«این گروه‌ها را ستاد استهلال تشکیل داده است یا این گروه‌ها برای خودشان فعال هستند و ستاد تنها با آن‌ها ارتباط می‌گیرد؟

● کارها به‌صورت استانی انجام می‌شود و در یک استان امام‌جمعه، نماینده امام‌جمعه، نماینده استانداری و نماینده شهرداری مرکز استان در ستاد حضور دارند و کارهای پشتیبانی آن، مانند وسیله نقلیه، ابرار رؤیت و... را فراهم می‌کنند. هنر استانی که تجربه بیشتری دارد، گروه‌های بهتر و فعال‌تری دارد. در کنار این، ستاد کارهای آموزشی نیز انجام داده است و در عین حال تشکیل گروه‌ها و پشتیبانی از آن‌ها توسط ستادهای استانی و ائمه جمعه صورت می‌پذیرد. کار اصلی هم روی دوش افراد و جوان‌ترهاست. گاهی اوقات نیز کارهای آنان بسیار قابل تقدیر است و برای نمونه رؤیت هلال در روز، کار بسیار سخت و کلافه‌کننده‌ای است؛ اما از آنجایی که جوان‌ها این کار را یک کار علمی و دینی می‌دانند، آن را با علاقه انجام می‌دهند.

«رهبر معظم انقلاب چه توصیه‌هایی به ستاد استهلال دارند و نحوه تعامل ستاد با ایشان چگونه است؟

● اگر سؤالاتی برای ما وجود داشته باشد، به‌صورت کتبی و بعضاً شفاهی با ایشان مطرح می‌کنیم. ایشان در آخرین جلسه‌ای که با اعضای ستاد داشتند (که به چند ماه قبل مربوط می‌شود)، از زحمات گروه‌های استهلال در سراسر کشور تشکر کردند و توصیه ایشان هم این بود که کارها با دقت و پیگیری انجام بگیرد و احساس کردم که ایشان در مجموع از کار راضی هستند.

باید در نظر داشته باشیم که این کار با این وسعت در جهان اسلام، بی‌نظیر و کم‌نظیر است؛ البته نواقصی هم در کار وجود دارد؛ اما کاری که انجام می‌شود، افتخاری برای ماست؛ به‌طوری‌که امروز در دنیا در بحث دیدن هلال بسیار نازک و جوان، مسابقاتی وجود دارد که در اغلب آن‌ها گزارش‌های ما اول است. جالب اینجاست، زمانی که گزارش‌ها به مراکز علمی معتبر رفته است، آن را پذیرفته‌اند و ایرانیان رکوردداران اصلی رؤیت هلال ماه در دنیا هستند و این موضوع، از جمله موارد کمی است که هم جنبه دینی دارد و هم جنبه علمی.

«گزارش‌ها به چه نحوی خدمت ایشان می‌رسد و ایشان چگونه اظهارنظر می‌کنند؟

● گزارش‌ها در استان جمع‌بندی می‌شود و رابط ما گزارش‌ها را می‌رساند و در مواقعی که گزارش حساس باشد، با آن‌ها تماس تلفنی نیز حاصل می‌شود. پس از آن، گزارش‌ها دسته‌بندی می‌شوند و برای مثال گزارش‌هایی می‌رسد که اصلاً هلال را ندیده‌اند و بررسی می‌کنیم که چرا و در چه شرایط جوی هلال رؤیت نشد. گزارش‌هایی که مبنی بر رؤیت است نیز، بررسی می‌کنیم که چند نفر و در چه شرایطی هلال را دیده‌اند و چندوچون آن و حتی مدت‌زمان رؤیت نوشته شده و بعد از آن خدمت آقا ارائه می‌شود.

سپس ایشان با خواندن گزارش‌ها به جمع‌بندی می‌رسند و در مورد اعلام و نحوه آن نیز تصمیم‌گیری می‌شود. بنا بر این است که اگر چیزی برخلاف اعلام تقویم به دست نیاید، دفتر هم اعلامی نمی‌کند و تنها اگر اختلافی به وجود آمد، دفتر اطلاعیه می‌دهد. گاهی اوقات نیز پیگیری زیادی از طرف مردم می‌شود؛ اما روال بر این است که در صورت عدم اختلاف با تقویم، اطلاعیه‌ای صادر نمی‌شود.

«پس ستاد صرفاً نقش تهیه گزارش دارد؟

● بله. ستاد هیچ کار فقهی انجام نمی‌دهد و نظر فقهی را مقام معظم رهبری اعلام می‌کنند. مواردی هم بوده‌است که گزارشی مبنی بر رؤیت هلال ماه برای ایشان ارسال شده است؛ اما برای ایشان اطمینان حاصل نشد. این‌گونه نیست هرچه را که ستاد بفهرسند، ایشان بپذیرند. حتماً باید اطمینان لازم به‌لحاظ فقهی برای ایشان حاصل شود.

همه چیز درباره فرآیند استهلال

گفت‌وگو با حجت‌الاسلام والمسلمین موحدی‌نژاد

رهبر انقلاب نیز، پس از مطالعه دقیق گزارش‌ها و نظرات تخصصی این تیم‌هاست که نظر فقهی خود را اعلام می‌کنند. در این‌باره، با حجت‌الاسلام والمسلمین علیرضا موحدی‌نژاد، عضو ستاد استهلال رهبر انقلاب به گفت‌وگو نشستیم.

منتها آنچه در فرمایش‌های مقام معظم رهبری مورد تأکید قرار گرفته و آن را حکومتی می‌دانند، بحث اقامه نماز عید سعید فطر است. ایشان می‌فرمایند که اگر به‌طور رسمی (مثلاً از طریق صداوسیما) روزی به‌عنوان عید اعلام شد؛ اما مرجع بزرگوار دیگری، روز دیگری را به‌عنوان عید قبول دارند، نماز عید به‌صورت جماعت، تنها در روزی که رسماً اعلام شده، اقامه گردد. علت آن هم از این قرار است که این موضوع (اقامه نماز عید در روزهای متفاوت) موجب بروز دیگری در برخی مناطق شده است. برای نمونه یک عالمی که نماز را اقامه کرد، برخی مردم گفتند که قصد دهن‌کجی به نظام را دارد یا اینکه ضد ولایت فقیه است. عده‌ای نیز که هیچ‌کدام (نه آن مرجع تقلید و نه نظام را) قبول ندارند، به‌دنبال سوءاستفاده و به راه انداختن دعوا هستند. بر همین اساس رهبری فرمودند که اقامه نماز عید فطر به‌صورت جماعت، یک مسئله حکومتی است.

البته مراجع عظام ما نیز الحمدلله از بصیرت بالا برخوردار بوده و همواره جلوی بروز اختلاف را گرفته‌اند. خاطرم هست، در یکی از دیدارهایی که رهبر انقلاب با اعضای خیرگان داشتند، ایشان فرمودند که تشکر می‌کنم، از علمایی که روز دیگری برای آن‌ها عید بود؛ ولی نماز را نخواندند؛ حتی برخی از مراجع در موضوع اثبات اول ماه نیز بر این موضوع تأکید داشته‌اند. برای نمونه زمانی که مرحوم آیت‌الله حاج‌آقا مجتبی‌تهرانی، بحث اثبات اول ماه را می‌نوشتند، از طریق یکی از دوستان، من را احضار کردند و گفتند که این موارد را در اثبات اول ماه نوشتم. نگاهی به آن‌ها بینداز تا مشکل نجومی نداشته باشد. بعداً دیدم که در رساله خود چیزی نوشتند که برای من جالب بود و آن هم اینکه اگر اعلام اول ماه توسط مجتهدی باعث اختلاف و تفرقه بین مسلمین، تضعیف نظام اسلامی و وهن مذهب شود، اعلام و اشاعه آن جایز نیست. این موضوع برای من خیلی جالب بود و تا پیش از این، در رساله مراجع چنین چیزی نبود. بعد از آن از ایشان پرسیدم: اینکه شما می‌گویید: اعلام آن مشکل دارد، این اعلام توسط مراجع صورت می‌پذیرد و آن‌ها هم که مقلد شما نیستند که پیروی کنند و مرحوم حاج‌آقا مجتبی پاسخ دادند: بله! می‌دانم؛ اما می‌خواهم فتح بابی در این موضوع شود. نظر ایشان بر این بود که این موضوع، یک منطقه‌الفراغ نیست که هرکس نظر خود را بدهد و آنجا که موجب تفرقه و وهن اسلام یا تضعیف نظام اسلامی شود، جایز نیست و بنابراین به نظر ایشان، ظاهراً اعلام اول ماه هم، یک بعد اجتماعی دارد.

هر ساله با فرا رسیدن ماه مبارک رمضان، یکی از موضوعات مهم، اعلام روز اول ماه مبارک و همین‌طور روز عید سعید فطر است. بر این اساس، ستاد استهلال مقام معظم رهبری وظیفه دارد تا با بهره‌گیری بیش از ۱۵۰ تیم خیره و متخصص، گزارشات دقیق خود را برای رهبر انقلاب ارسال کنند.

«مسئله رؤیت هلال ماه شوال در زمان معصومین علیهم‌السلام به چه ترتیبی بوده است و آیا در زمان حضور ایشان نیز مشکلی در این مسئله به وجود آمده‌است؟

● زمانی که به روایات نگاه می‌اندازیم، درمی‌یابیم که گاهی اوقات این مسئله موجب بروز اختلاف می‌شد و برخی افراد اعلام می‌کردند که هلال، رؤیت و اول ماه شده است و برخی هم قبول نداشتند یا اینکه افرادی جهت دیدن هلال می‌رفتند؛ اما موفق نمی‌شدند و عده کمی (دو یا سه نفر) هلال را می‌دیدند. به هر حال در بسیاری از اوقات هلال باریک است و ممکن است، به چشم خیلی‌ها نیاید و علاوه بر این، زمان هم کوتاه است و صاف یا ابری بودن هوا نیز بر آن مؤثر است که با در نظر گرفتن این موارد، درمی‌یابیم که اختلاف طبیعی است. در روایات هم آمده است که اگر هلال ماه رؤیت نشد، ماه را سی‌روزه به اتمام برسانند. روایت جالبی هم وجود دارد که در زمان امیرالمؤمنین علیه‌السلام مردم برای ماه مبارک رمضان از هلال تا هلال‌روزه گرفتند و بعد حساب کردند و دیدند که از هلال تا هلال، تنها ۲۸ روز شده است. پس از آن، حضرت امیر علیه‌السلام دستور دادند که جارجی‌ها به مردم اعلام کنند که یک روز فضا کنند؛ چراکه ماه کمتر از ۲۹ روز هم نیست. این از جمله مثال‌هایی است که نشان می‌دهد، این اختلاف رؤیت هلال در زمان ائمه علیهم‌السلام هم وجود داشته است.

در روایات اهل تسنن نیز، چنین موضوعی دیده می‌شود؛ مثلاً در زمان خلیفه دوم که عده‌ای برای استهلال رفته بودند، با یک پیرومد مواجه شدند که می‌گفت: هلال را دیده است؛ اما بقیه افراد هلال را نمی‌دیدند. سپس خلیفه دوم نگاهی به پیرومد انداخت و متوجه شد که یکی از موهای ابروی پیرومد بر روی چشم‌هایش افتاده است و پیرومد تصور می‌کرد که هلال ماه است. خلیفه به او گفت که ابروهایش را مرتب کند و دوباره ببیند که پیرومد متوجه اشتباه خود شد.

«طول و عرض جغرافیایی چه تأثیری بر رؤیت هلال ماه در نقاط مختلف‌کره‌زمین دارد؟

● یکی از مباحثی که بر دیدن هلال ماه اثر می‌گذارد، بحث ضخامت هلال است؛ بدین معنا که هرچه هلال ضخیم‌تر باشد، دیدن آن راحت‌تر و هرچه نازک‌تر باشد، رؤیت آن نیز سخت‌تر است. طبیعتاً هرکجا که غروب آفتاب آن نیز دیرتر باشد، هرچه که ماه از زمان «مقارنه» (که ماه از خط فاصله میان زمین و خورشید عبور می‌کند) بگذرد، هلال ضخیم‌تری در هنگام غروب می‌توان دید و در چنین حالتی، اگر زمان مقارنه گذشته باشد، اگر هلال ماه در ژاین دیده نشد، توقع آن است که در تهران (که غربی‌تر است) شرایط رؤیت بیشتر فراهم باشد. بنابراین درباره تأثیر طول جغرافیایی اصطلاحاً گفته می‌شود که هرچه طول جغرافیایی غربی‌تر باشد، در آن منطقه احتمال رؤیت بیشتر است؛ چراکه زمان بیشتری از مقارنه می‌گذرد و ضخامت هلال بیشتر می‌شود؛ کما اینکه هرچه از اول ماه می‌گذرد، بر ضخامت قرص ماه افزوده می‌شود.

مطلب دیگری که بر رؤیت هلال اثر می‌گذارد، بحث ارتفاع ماه از افق است؛ یعنی می‌خواهیم هلالی را ببینیم که به لبه افق بسیار نزدیک است، باید فاصله کمی از سطح زمین را نگاه کنیم و دیدن چنین هلالی نیز سخت‌تر می‌شود؛ چراکه وقتی خورشید را در وسط آسمان ببینیم، چشم را می‌زند؛ اما در هنگام غروب یا طلوع می‌توان قرص آن را تشخیص داد و همین موضوع، در مورد ماه هم صادق است و اگر ماه به لبه افق برود، دیدن آن سخت‌تر می‌شود.

آن چیزی که در ارتفاع ماه تأثیرگذار است، عرض جغرافیایی است؛ یعنی ممکن است در جایی ماه را با فاصله خوبی از افق ببینیم؛ اما در همان لحظه در جای دیگر، غروب آفتاب اتفاق بیفتد و آن‌ها هلال ماه را لبه افق نبینند و کار برای آن‌ها سخت شود و این دو موضوع (طول و عرض جغرافیایی)، با یکدیگر بر رؤیت هلال اثر می‌گذارند و اینکه بعضی افراد، تنها یک عامل (مانند طول جغرافیایی) را در نظر بگیرند، آن‌ها را به اشتباه می‌اندازد و میزان تأثیر دقیق طول و عرض جغرافیایی در دیدن یک هلال را محاسبات دقیق نجومی مشخص می‌کند که نتایج این محاسبات در جداول و نقشه‌هایی می‌آید.

«در ایران چطور؟ آیا نقاط جنوبی ایران دارای طول و عرض جغرافیایی مشترک با نواحی شمالی است و آیا این موضوع، بر رؤیت هلال در یک منطقه و عدم رؤیت در مناطق دیگر اثر نمی‌گذارد؟ چگونه رؤیت هلال در یک منطقه را به مناطق دیگر تسری می‌دهیم؟ (درحالی‌که دارای طول و عرض جغرافیایی مشترک نیستند.)

● در ایران نیز ممکن است، چنین اتفاقی بیفتد که در بخش‌های جنوبی کشور، هلال موقعیت بهتری داشته باشد (مانند فارس، هرمگان، کرمان